

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן רבנו הגראי"ל שטיינמן שליט"א
 מספריו הק' ומכתבי תלמידים

הליכות והנהגות רבנו בעניני חנוכה

מקום ההדלקה

הנה מבואר בסוגיא דחנוכה וכן נפסק בשו"ע שצריך "להדליק בפתח ביתו מבחוץ". ובפשוטו היינו פתח שנכנסין דרכו לבית מרה"ר, אך החזו"א למד דגם פתח ממרפסת הבית שמיועד להיכנס לבית, חשיב נמי פתח ביתו הסמוך לרה"ר, דאיכא פתח, והוא נראה מרה"ר, וכן נהג החזון איש בעצמו להדליק בפתח המרפסת, אפי' שלא היה יציאה משם לרחוב. ועפ"י נהוג רבינו שליט"א להדליק הנרות בטפח הסמוך לפתח הכניסה מהבית למרפסת הפונה לרחוב חזו"א, בטפח הסמוך לפתח [וקבע את המזוזה מימין הכניסה מהמרפסת לבית, וממילא הדלקת נר חנוכה היא בשמאל הפתח] ומניחה למעלה מי' טפחים, כדי שיוכלו לראותה מרה"ר.

והגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א (חשוקי חמד בכורות ל"ט, ב) כתב בזה: שאלה אדם הגר בקומה ראשונה, ויש לו מרפסת עם מעקה בגובה כשבעה טפחים, ומהמרפסת יש לו דלת כניסה לסלון הבית, והוא מסתפק היכן ידליק נרות חנוכה, שאם יניחם על המעקה במרפסת, יהיה לו את המעלה שמדליק למטה מעשרה, דאמרינן בשבת (דף כא ע"ב) נר חנוכה מצוה להניחה בתוך עשרה. אך אין לו את המעלה של המדליק משמאל לפתח שהוא מסובב במצוות, כמבואר בגמרא (שם דף כ"ב ע"א) נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח משמאל, כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין. ומצד שני יכול להדליק בפתח הכניסה לסלון, אך המעקה של המרפסת מסתיר את הנרות, ולכן צריך להניחם בגובה למעלה מהמעקה, ואז מרויח את המעלה שהוא מסובב במצוות, אך מפסיד את המעלה של ההדלקה למטה מעשרה, היכן ידליק את החנוכיה? תשובה לכאורה היה נראה שידליק על המעקה במרפסת, למטה מעשרה, והטעם שהרי כתב השו"ע (או"ח סימן תרע"א ס"ו) מניחו למעלה מג' טפחים, ומצוה להניחו למטה מי' טפחים, ואם הניחו למעלה מי' טפחים יצא, וכתב המשנ"ב (ס"ק כ"ז) דאיכא פרסום הנס טפי כשהוא למטה, דדבר העשוי לאור אין דרך להניחה כ"כ למטה. וא"כ ההדלקה למטה מעשרה היא מעלה בעצם ההדלקה, משא"כ כאשר מדליק בפתח משמאל, מרויח מעלה חיצונית שהוא מסובב במצוות, אך אינו מעלה בעצם ההדלקה. אולם יתכן שעדיף שידליק בפתח הסלון, ולא על המעקה במרפסת, והטעם שהרי כתב הבית יוסף (סימן תרע"א ד"ה מצוה להניחה) שהרי"ף והרמב"ם השמיטו את דברי הגמרא, שמצוה להניחה למטה מעשרה, משמע שהם סוברים שאין ההלכה כן [וסיים הב"י שלענין מעשה נראה שצריך להניחה בתוך עשרה, כיון שלחלק מהראשונים מצוותה בתוך עשרה, ולהרי"ף והרמב"ם מצוותה בין בתוך עשרה בין למעלה מעשרה, הילכך למיעבד כמצותה אליבא דכולי עלמא עדיף דהיינו בתוך עשרה]. כמו כן כתב השערי תשובה (סק"ג) שהאליה רבה הביא בשם סדר היום שמצוה למעלה מעשרה טפחים עד י"ח טפחים, שכן גובה של מנורה י"ח טפחים, ובמחזיק ברכה כתב כיון שהרי"ף והרמב"ם השמיטו, הא דאמרינן בגמרא צריך להניח למטה מעשרה, מסתמא דין חנוכה כסוכה ומבוי, וכן כתב הרמ"ע בספר אלפסי זוטא. לאור זאת נראה כיון שמעלה זו שלמטה מעשרה היא נתונה במחלוקת הראשונים, ומאידך המעלה שלהניחה משמאל לפתח כדי שיהא מסובב במצוות, היא מעלה הכתובה בגמרא ואין עליה חולקים, אולי עדיף שיניחנה שם (ויעוין עוד מש"כ השער ציון שם סק"ל).

ושאלו את מרן בעל אילת השחר שליט"א למעשה איך לנהוג בזה, ואמר **לרפואת ר' עקיבא בן טייבא יהודית, ולרפואת מרת רוחמה רחל מינקה בת חיה שרה לביאה בתש"י ולזכות התורם לזש"ק בקרוב**

שהוא נוהג להדליק בפתח הפונה לחדרו ולא על המעקה, כי כן היה נוהג החזו"א וצ"ל שלא הניח את נר חנוכה על המעקה, אלא הניחו על פתח חדרו מעל המעקה, עכ"ד הגר"י זילברשטיין שליט"א. [אמנם אצל רבנו אי"ז אותו ענין דהמעקה אצלו גבוה מי"ט]

ונשאל רבנו הרי אצל החזון איש המרפסת לא שימשה כלל כדירה, אלא היתה פרוצה אבל אצל רבנו המרפסת סגורה. ואמר רבנו מ"מ, הרי המרפסת שלי אינה לדירון, וא"כ בפתח המרפסת כבר נגמר הבית (אילת אהבים עמ' ב').

זמן ההדלקה

אומר רבנו שמתחילה היה נוהג להדליק בשקיעה כפי שנהגו גדולי ליטא ע"פ הגר"א. וכשעבר לגור בבני ברק הדליק כעשרים דקות אחר השקיעה, כמו שהדליק מרן החזו"א, אמנם אח"כ שמע שאין זה ממנהג החזו"א בעצמו, אלא שנהג כך מחמת שכך נהג אביו של החזו"א, ולכן חזר רבנו להדליק בשקיעה. ובשנת תשע"ב חזר לנהוג שמדליק כעשר, חמש עשרה רגעים לאחר השקיעה, וטעמו ונימוקו, דבשקיעה עדיין אור חזק בחוץ ואין ניכר כ"כ אור הנר. ונשאל כיצד שינה הנהגתו מכל השנים, השיב שאני מקיים את המצוה כל שנה מחדש ע"י שאני לומד את הלכות מחדש, וכיון שהשנה זה מה שיצא בהלכה, אז כך אני נוהג [א"ה, וראה בקונטרס פרי יצחק שהביא שבעל האבני נור במוצ"ש לפעמים היה מדליק ומבדיל, ולפעמים היה מבדיל ומדליק, כל שנה ושנה איך שיצא לו מהסוגיא] ואמר עוד כמה טעמים בזה, ואכ"מ.

החנוכיה

רבנו אינו מדליק בחנוכיית כסף, רק בכוסיות זכוכית. והנה במשנ"ב סי' תרע"א (ס"ק ט"ז) מבואר שיש ליתן רוח בין קנה לקנה כשיעור אצבע. ואמר רבנו שמה שאצלו אין רוח בין קנה לקנה אצבע, מפני שמהני מה שיש רוח בין פתילה לפתילה כשיעור טפח, וא"צ שבין הכוסות יהי' רוח.

הנרות

רבנו אינו מדליק עם נר שעוה, [אלא בפתיל נר] היות ומטפף בשעת הדלקה, וחושש שתחילת הדלקה היא עם השעוה שנטפה על הפתילה, והרי הדלקה עושה מצוה.

וכן מהאי טעמא בשנים שהדליק עם פתיל צף, הי' מחמיר להבהב תחילה – מב' הצדדים כדי שימס השעוה העוטפת את הפתילה, כדי שלא ידלק ברגע הראשון עם שעוה (פרי חיים קע"ט).

נוסח הברכה

רבנו מברך להדליק "נר חנוכה" ולא של חנוכה כדעת השו"ע, והגר"א במעשה רב. ובברכת שעשה נסים וכו' בזמן הזה – בחיריק כמ"ש בסידור השל"ה. ובברכת שהחיינו אומר והגיענו לזמן הזה – בפתח. כמנהג העולם וכמבואר בסידור יעב"ץ ועוד, [ודלא כהמ"ב סי' תרע"ו סק"א שכ' שאומר לזמן בחיריק].

סדר הדלקה

סדר ההדלקה: מתחיל תמיד בנר היותר ימיני, הקרוב לפתח [כדעת המהרש"ל והגר"א].

הנרות הללו ומעוז צור

רבנו שליט"א אומר הנרות הללו לאחר שסיים הדלקת כל הנרות [כולל השמש] ולאחר מכן מנגן "מעוז צור" [רוב בניו וקניניו] על העץ תלית, היינו הבגדים שעליהם, דתלו אותם עם הבגדים שזה קנינם] (פרי חיים קע"ח).

עד שתכלה רגל

רבנו מהדר ליתן הרבה שמן כדי שידלק לתוך הלילה, ופעם הי' מקפיד ליתן שמן כדי שידלק עד שיוצא האוטובוס האחרון מהתחנה שממול הבית, בשעה שתיים עשרה בערך, וכיום שמצויים אנשים ברחוב עד מאוחר מאד, מעדיף שידלק כמה שיותר.

פרסומי ניסא

בעבר הקפיד רבנו שיהי' פתוחים התריסים מכל הכיוונים, כדי שיוכלו לראות את הנרות ממה שיותר מקומות. ובחיי הרבנית ע"ה היה נוהג לסגור את התריסים בשעת ההדלקה, ורק השאירו את השליכות פתוחים, מפני רצון הרבנית, ורק אחרי ההדלקה כשנכנסה הרבנית לתוך הבית, פתחו את כל התריסים.

בית חנוכיה

בשעת הדלקה אצל רבנו שליט"א פתחו הדלת של בית החנוכיה, ואף שיש לפעמים רוח שאם היו משאירים כך את הנרות לא היו דולקים חצי שעה, נחשב שפיר הדלקה הראויה לעמוד ברוח, כיון שבדעתו לסגור מיד אחרי ההדלקה את הזכוכית המגינה מהרוח, ונמצא שעומד להיות שידלקו הנרות חצי שעה (פר"ח שם).

שמן ראוי למאכל

רבנו שליט"א מדליק בשמן זית הראוי למאכל אדם. ושנה אחת הביאו לו שמן מיוחד שעשוה מזוקק ביותר והדליק מזה, וכשלא הביאו אינו טורח להשיגו.

ועי' במשנ"ב סימן תרע"ג (סק"ד) שכתב דיש להקדים שמן לשעוה, משום שהנס נעשה בשמן, והיינו דשעוה נמי אור צליל כשמן, ומ"מ שמן קודם לפי שבו נעשה הנס, וכאן אמר דשמן זית עדיף משאר שמנים משום דצליל נהורא.

והנה מדברי המשנ"ב מוכח שיש מעלה להדליק דומיא דמנורה דביהמ"ק, ולפי"ז יש הידור לקחת נר הראוי למאכל שדומה לשמן המנורה (אילת השחר שבת עמ' ק"ב).

אולם לשואלים עונה רבנו בדרך כלל שאי"צ להדר בזה. אבל הוסיף דהרי זה כדאי להשקיע עוד כמה שקלים לקנות שמן כזה, שבכך זוכה להשתמש בממונו למצוה, מאשר שישתמש בממונו לסתם דברים.

והנה איתא בגמ' בשבת כ"ג, א... מהדר אמשח זיתא אמר האי צליל נהורי טפי". והעיר רבנו, יש לעיין מה המעלה בצלול כיון שאינו להשתמש לאורו. וביאר בדרך רעיון, דהא אמרינן לקמן (ע"ב) הרגיל בנר יהי' לו בנים רבנן וכן חתניו, הרי דאור מצוה עושה אור תורה, ומה שיותר אור צלול יותר אור זך, וזה יותר מהודר, גם גורם לת"ח גדולים (אילת השחר שם).

הדלקת השמש

רבנו מקפיד שלא להדליק את נר השמש בשמן זית, אלא בשמן סויה. משום בל תשחית.

כיבוי החשמל

רבנו אינו מכבה את אור החשמל בזמן הדלקת הנרות, דלא שייך בזה שרגא בטיהרא (פר"ח שם).

בערב שבת

בער"ש מדליק רבנו 30 דקות לפני השקיעה, ואח"כ מיד מדליק נרות שבת, וכמה פעמים איחר בכמה דקות הדלקת נרות שבת.

במוצאי שבת

במוצש"ק: כפי שנוהג כל שבת להמתין מלעשות מלאכה עד שיעברו שתי שעות זמניות לאחר השקיעה, זמן "זעקסטיל" [- ששית היום שהם ב' שעות זמניות אחרי השקיעה] כך גם במוצאי שבת חנוכה מדליק רבנו רק אחר שעברו שתי שעות הנ"ל.

הבדלה קודם

ומבדיל תחילה ואח"כ מדליק [וגם כשאירע שכבר הגיע זמן שאפשר להדליק הנרות, מ"מ מבדיל קודם].

פתילות

הרבה שנים הי' הרה"ג ר' יצחק לוונשטיין ז"ל מכין בידיו פתילות מצמר גפן, והיו דולקות זמן מרובה באור יפה מאד. ובשנים שאחר פטירת ר' יצחק, ביקש רבנו מר"מ סחייק דמאחר ותמיד מדליק בצמר, ראוי לזכות גם את מין "פשתן" במצוה, ואחר שלש שנים שבירך על פשתן, אמר שכעת אין לו נפק"מ באיזה סוג ידליק. (מוקנים אתבונן ח"ד עמ' 196).

ורבנו שליט"א מחליף את הפתילות כל יום.

דמי חנוכה

לפני הרבה שנים חילק רבינו שליט"א דמי חנוכה למספר ילדים שבאו אצלו, ואמר "שהילדים מחכים לכך".

מסיבת חנוכה

לבני ביתו אינו עורך מסיבה לכבוד חנוכה, אבל בשיבותיו עושים מסיבה לכבוד החנוכה.

הדלקה במקום התפילה שבביתו

אף שבבית רבנו שליט"א מתקיים מנין קבוע לתפילות, מ"מ לא מדליקים שם נ"ח. וביאר רבנו שליט"א משום שהתנה שלא יהי' ע"ז דין ביהכ"נ, ואף שמתפללים בקביעות מ"מ הלא יכול להתבטל בכל יום, ואין ע"ז דין ביהכ"נ, ועי' שו"ע תרע"א ס"ז ובמ"ב שם. וכן מטעם זה אין אומרים שם ברכת מעין שבע בליל שבת.

שריפת הפתילות

אחר חנוכה מבקש לשרוף את הפתילות הנותרות מיד, ולא שומר אותם לשריפת חמץ (מר"י לוינשטיין).

מנהג החזון איש והגרי"ז

אמר רבנו, החזון איש הדליק נר חנוכה בשיעור חצי שעה, ולא חשש לעד שתכלה רגל מן השוק. אך מרן הגרי"ז זצ"ל החמיר בזה, והיה מדליק כשיעור שמן שידלק הרבה שעות בלילה, מפני שגר במקום שהילכו בו רבים בשעות הלילה המאוחרות, וסבר שבזמניו שיש בני אדם בשוק גם לאחר חצי שעה, יש להדליק גם אח"כ (אעלה בתמר עמ' כ"ב).

וכשנשאל רבנו, באדם שיש לו אפשרות להדליק נרות חלב [שעוה] לזמן מרובה, או להדליק שמן רק לחצי שעה אמר דלכאורה תלוי בהנ"ל, דלהחזון"א עדיף שידליק בשמן זית, ולהגרי"ז עדיף שידליק בנרות חלב.

אמנם דן רבנו, שיתכן שכיון שהחזון איש גר במקום רחוק שלא היו הרבה אנשים, א"כ אחרי חצי שעה כבר ראו כולם את ההדלקה, וממילא כבר יכול היה לכבות, אבל בזמניו שכל הזמן עוברים עוד אנשים, אולי יש ענין להדר יותר כל זמן שעוברים.

ולמעשה הורה רבנו שאין חיוב להשאיר הנרות דולקים יותר מחצי שעה, ומ"מ איכא פרסומי ניסא. וראה לעיל מנהג רבנו בזה.

חנוכה בעיר בריסק

סיפר רבנו, שבעיר בריסק לא היה כמעט להשיג שמן, ולכן כולם הדליקו נרות חנוכה עם נרות חלב, ומרן הרב מבריסק זצ"ל היה מדליק בנרות שעוה.

בבריסק היה סכנה עצומה להדליק בפתח הבית, מפני הגוים שהיו אנטישמים מאוד, ואפי' בחלון היה בזה קצת סכנה, לכן כולם הדליקו בתוך הבית. רק מרן הגרי"ז זצ"ל הדליק בחלון ביתו, והיה נס שלא עשו לו הגוים כלום.

והיה להגרי"ז בביתו חזית אחת לרחוב, וחזית נוספת שלא פונה לרחוב אלא לחצר, והוא היה מדליק בחזית הפונה לרחוב, ובניו היו מדליקים בחזית השניה.

מחזרין על הפתחים

כתב המג"א ס' תר"ע שנוהגין הנערים לסובב על הפתחים בחנוכה, וסיפר רבנו שכד הויה טליא היו הילדים בבריסק והוא ביניהם הולכים לסובב על הפתחים כמ"ש המג"א, ולקבץ מעות לצדקה עבור הת"ת, והיו מזמרם ניגון שובה לב באידיש שמתחיל במילים 'היינט איז חנוכה מורגן איז אויס'. "היום חנוכה ומחר נגמר", ובו קריאה לנצל את הזמן והזדמנות לתת צדקה.

שמן מבית מרקחת

סיפר רבנו, שבהיותו בשווייץ היה קשה להשיג שמן, והלך יחד עם ידידו להבחל"ח הגר"מ סולובציק זצ"ל לבית מרקחת לקנות שמן זית במחיר מפולפל, והסכימו למכור רק 50 גרם לכל נפש, והדליקו מזה, אבל לא דלק יפה השמן, ולכן חזרו להדליק בנרות שעוה.

חנוכה בישיבת מונטריי שבשווייץ

שח לנו רבי יעקב נטע בעק שליט"א משרידי הישיבה עץ חיים במונטריי, ר' אהרן לייב למד בישיבה, כשברח מהגיוס הפולני, וכשהגיעו ימי חנוכה, והנה דבר פלא.... אף פעם לא ראיתי כזה דבר, אצל ר' אהרן לייב כל דקה היה חשובה לו מאוד, חצי שעה הוא התעסק בפתילות, עם כל הכוחות ואני לא יכול לשכוח את זה, בכזה אהבה שהוא הכין את הנרות. שבעים שנה כבר חלפו, והמראה הגדול של חיבוב מצוה לא מש מזכרונות.

לא לאכול קודם ההדלקה

באחד בימי חנוכה תשע"ד, נסע רבנו לישיבת רינה של תורה בכרמיאל, ואכל בבוקר מעט, ומאז לא טעם מאומה, וחזרו מהנסיעה רק כחצי שעה סמוך לשקיעה, ודן רבנו שליט"א האם איסור אכילה לפני הדלקת נרות, הוא כמו איסור אכילה לפני תפילת ערבית, שמועיל שם דין 'שומר' וכמבואר בשו"ע ס' רל"ה סק"ב, דיתכן שבמצות דרבנן מחמירים יותר שלא יבוא להקל בהם [ועי' מ"ב ס' רע"ב סקי"ד] וכשהגיע לביתו לא

הסכים לאכול או לשתות שום דבר לפני הדלקה, ואפי' שהיו שם כמה שומרים. וכך ברום גילו המופלג לאוי"ט לא רצה להקל בשום אופן לטעום קודם ההדלקה (מזקנים אתבונן ח"ד עמ' 202).

קריאה לחיזוק הלימוד בימי החנוכה מרבתינו

איתא בסוטה דף כ"א, כי נר מצוה ותורה אור, מה אור מגין לעולם אף תורה מגינה לעולם, על כן ראויים הם ימי החנוכה שנמסרו בהם זדים ביד עוסקי תורתך, להתחזקת בלימוד התורה ועמלה, וכדאיתא במכות דף י' אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה שערי ירושלים שהיו עוסקין בתורה עכ"ל הגמרא.

ועל בני הישיבות והכוללים להתחזק ביתר שאת בסדרי הלימוד בימי החנוכה, וח"ו שיהיו הימים המסוגלים האלו לימי רפיון והתרחקות מלימוד התורה הק' וכמו שכבר כתב השל"ה שהימים האלה ראויים ביותר להתמדת התורה מבשאר הימים, וזכות התורה תעמוד לנו למגן ומושיע. וחתמו על זה מרן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל ויבדלחט"א רבנו שליט"א, ומרן הגרי"ג אלדשטיין שליט"א.

ובאחד השיחות אמר רבנו: והנה בחנוכה רגילים לדבר הרבה, אבל לא המדרש עיקר אלא המעשה, וצריכים לא להישאר כמו שהיו. ולדאבוננו רואים דבחנוכה שזה זמן שבו צריך ללמוד ולהתחזק, יש רפיון דהיצר הרע מנצל את כל הדברים הטובים לצד ההפוך, וכמו בעשרת ימי תשובה שצריכים להתחזק יש רפיון, וכך בחנוכה שצריכים להתחזק יש רפיון.

כח הדלקה לדורות הבאים

כשסיפרו לפני רבנו על אחד מגדולי ראשי הישיבות זצ"ל שהיה נוהג להתריע על הביטול תורה שיש סביב ההדלקת נ"ח, באומרו נרות חנוכה הוא דרבנן, אבל לשבת וללמוד הוא דאורייתא.

הלכות חנוכה

אם מותר להדליק נר רשות מנר שהודלק לחולה

נשאל רבנו, לפי המבואר ברמ"א הלכות חנוכה [סי' תרע"ד סעיף ב'] דנר של ביהכ"ז, ונ"ת, ונר לחולה חשיבי נר של מצוה שמותר להדליק מנר חנוכה ונר של שבת [והוא מהנמוק"י בהלכות קטנות הל' ציצית] האם נר שהדליקו לחולה חשיב נר של מצוה, רק לקולא שרשאים להדליקו מנר של מצוה [והיינו אף כשיש אפשרות אחרת להדליקו ממקו"א] או גם לחומרא שאסור להדליק מנר זה נר של רשות. והגראי"ל שליט"א אמר דאם מבואר דחשיב נר של מצוה לענין שמותר להדליקו מנר של מצוה, א"כ ה"ה דחשיב נר של מצוה שאסור להדליק ממנו נר של רשות, והוסיף דכל זה בזמן שצריך החולה לנר זה, דאם כבר אינו נצרך לנר זה הוה כעברה זמן המצוה [יל"ע באופן שהובא לחולה נר אחר, ולכן כבר אינו צריך לנר הקודם, אם גם בזה חשיב שעברה זמן המצוה] דשרי להדליק ממנו נר של רשות [וכמש"כ הרמ"א שם סעיף א' לענין הדלקת נר של רשות מנר חנוכה כשעברה זמן המצוה דשרי] עכ"ד. (הרה"ג ר' משה גרינולד שליט"א)

הדליק רק ב' נרות ביום השלישי

מי שהדליק ב' נרות ביום השלישי, וכשרוצה להדליק את הנר השלישי הנר לא נדלק, האם יכבה את הנר השני, כיון דמעיקר הדין מספיק נר אחד, אלא שלמהדרין עושין כמנין הימים, אבל אם אינו יכול להדליק את הנר השלישי ולא יהיה כמנין הימים, צריך שיהיה נר א' אבל לא ב' נרות.

והשיב רבנו דלא יכבה את הנר השני, כיון שבשעת הדלקה הדליק כדיון, ואף שעכשיו הנר הג' לא נדלק, ישאיר את הנר השני כמו שהוא.

וכן באופן שכבר הדליק ג' נרות ועתה נכבה נר אחד, וא' יכול להדליק, התם כ"ש שלא יכבה את הנר השני, כיון שכבר הדליק את כל הנרות כדיון, והדלקה עושה מצוה, ואי"צ לכבות את הנר השני. (אילת אהבים עמ' ב', וראה

עוד באריכות בקונטרס שיעורי הגרמ"ב זילברברג שליט"א)

הדליק ב' נרות ביום א'

אם הדליק ביום הראשון שני נרות, צריך לכבות אחד כדי שלא יתבטל ההיכר ביום שני, ועוד שלא יאמרו לצרכו הוא מדליק (קונטרס שיעורי הגרמ"ב זילברברג שליט"א).

כבתה אין זקוק לה

המשנ"ב (סי' תרע"א סק"ה) כתב שאם יש לאחד ט' נרות, ידליק לביל שני שתי נרות, ואם יש לו י' נרות אעפ"כ לא ידליק לביל שני שתי נרות, ואם יש לו י' נרות אעפ"כ לא ידליק רק לביל ב', ב' ובליל ג' לא ידליק רק אחת. ונסתפקו בכהאי גוונא שהדליק מספר הנרות שצריך להדליק באותו יום, אלא שאחד מהנרות נכבה מיד, וקיי"ל דכבתה אין זקוק לה, האם אז צריך

אמר על כך רבנו שליט"א: אכן נרות חנוכה הוא מדרבנן, אבל בזכות הדרבנן יש קיום ללימוד התורה. שהמציאות מראה שרק אם מקיימים את כל המצוות בין דאורייתא ובין דרבנן, ובין את כל המנהגים שנהגו ישראל מתוך 'חיות', ועושים מכך עסק שלם ובגישמעק, הרי זה מחזיק לדורות הבאים. אמנם הדלקת נ"ח הוא רק מדרבנן, אבל בזכות מה שבכל הדורות עשו 'עסק שלם' סביב ההדלקה, זה גרם שלימוד התורה והערכה בעסק המצות, המשיכה לדורות הבאים, אבל אם מקיימים את המצוה בלי כל העסק שמסביב, גם כאשר הכוונה היא בשביל למנוע ביטול תורה וכמדומה, אין ערובה כ"כ לדורות הבאים [אמנם לאידך גיסא רבנו שליט"א מתריע תמיד שלא להתבטל בימי החנוכה על מסיבות וכמדומה, ואדרבה אלו ימים שצריך להתחזק מאוד בלימוד התורה, אבל כאן הכוונה על התייחסות וצורת קיום הדלקת נ"ח עצמו].

ובפעם אחרת כשנשאל רבנו ע"י אחד מראשי הכוללים על ביטול תורה שיש בימינו בהדלקת הנרות, שהרי באמצע הסדר הולכים להדליק.... והרי יכולים לתקן שידליק ע"י שליח, והאם מצוה בו יותר מבשלוחו הוא יותר מביטול תורה. והשיב רבנו, שרואים שהיה כדאי לחז"ל כל זאת למטרת החיזוק "באיידשקייט" שיש מהדלקה, והחיזוק שיש בשאר תקנות חנוכה. (מזקנים אתבונן ח"ד עמ' 191).

עיקר התכלית בהדלקה

אמר רבנו: דהעסק הגדול עושים ממעשה ההדלקה, וכשמדליקים מדליקים ונגמר... ואת התכלית של ההדלקה שוכחים... והרי התכלית והמכוון שכוונו חז"ל הוא שעל ידי ההדלקה יבואו להכיר בהשגחה, ומזה שוכחים...

לכבות שישאר דלוק רק אחד, ונראה דאע"פ שלכתחילה לא היו מדליקים כך, מ"מ לא מכבים (קרי מאי חנוכה שיצא לאור ע"י ישיבת גאון יעקב עמ' נ).

נר מנגן

בשאלה אודות נר המנגן שיש מתחתיו מנגנון המנגן ויש חוט ברזל שנכנס לארץ כל הנר וע"י חום האש מתחמם הברזל ומפעיל המנגנון ומנגן, והשאלה היא מכיון שאסור להשתמש בנרות חנוכה, וכאן הרי משתמש באש של המצוה לחמם הברזל שינגן המנגן.

ושמעתי חידוש בשם הגאון בעל אילת השחר שליט"א דלשיטת רש"י הטעם שאסרו להשתמש לאורה משום שלא יאמרו לצרכו הדליקה, אפשר לדון שלא אסרו חז"ל אלא הנאה מהאור שזהו המצוה, ולא מחימום האור. שוב העירוני דכן מדויק לשון הגמ' דאסור להשתמש "לאורה" ודו"ק. (זכרון יוסף ח"א עמ' מ"ה).

סגי בילדים קטנים

כ' השעה"צ (סק"ז) שאם מאחר להדיק יכול לברך אם עדיין פרסומי ניסא לעוברים ושבים ברחוב או לבני ביתו, אבל אם אין עוברים ושבים ובני ביתו ישנים יקיץ שניים מבני ביתו כדי שיוכל להדליק בברכה. ואמר רבנו דאי"צ להעיר גדולים בני י"ג דוקא, אלא ה"ה קטנים שיש בהם דעת להבין מה זה נר חנוכה. (קונטרס השיעורים להגרמ"ב זילברברג שליט"א)

להעיר את אביו

אם הבן הגיע מאוחר וידע שאביו ישמח בזה שיעירו שעי"ז יוכל הבן לקיים מצות נר חנוכה בהידור ובזמנה, יכול להעירו דכיון עבור שמחת גשמיות מותר להעירו, ק"ו משום שמחת רוחניות שאביו ישמח בזה מותר. (גיליון הלכות מים חיים עמ' 18, וראה להלן בפרשת ויגש מה שנביא אי"ה מדברי רבנו בביאור מעשה דדמא בן נתינה).

פרטים בהדלקה למעלה מכ'

במבוי מועיל אמלתרא [- ציורים] להניח קורה למעלה מכ', ולפי"ז גם בנר חנוכה יועיל כן, אמנם לא מצינו כן. [א"ה, וכו' בהלכות שלמה עמוד רע"ג, והביא ראה מחלון למעלה מכ' שלא מועיל אף שחלון הוא דבר ניכר עיי"ש].

יש מי שאומר שמועיל להדליק מעל כ' אמה מה שנראה לבתים שממול הבית שלו והם בתוך כ' אמה לנר שלו. וצ"ע דא"כ לא משכ"ל דין גבוה מכ' אמה אלא כשאין שום בית סמוך לו, דאם יש בית סמוך לו הרי אפי' אם גבוה י' טפחים, כבר אין הנרות גבוהים כ' אמה מהבית הזה. נראה דהיכר לבני רה"ר הוא אפי' אם רה"ר רחוק, ולא צריך שדוקא רה"ר הקרוב אליו יהיה תוך כ' אמה.

יש להסתפק בבית שהוא למטה מרה"ר כ' אמה, האם גם שם א"א להדליק דלא שלטא עינא, או רק בגבוה. ובתוס' ב"ק (כ"ז, ב) מבואר דשור עיניו למטה ומיבעי ל' לעיוני יותר מאדם, מ"מ יתכן דגם אדם רואה למטה יותר מלמעלה (אילת השחר שבת עמ' צ"ז, וע' לגבי ספק זה בתורה תמימה פר' וישב, ובטעמא דקרא שם)

קטן שהגדיל

קטן שנהיה גדול באחד מימי החנוכה, ודרכו להדליק בשקיעה, טוב יותר שלא ידליק באותו היום בשקיעה ראשונה כשהוא עדיין קטן, אלא ידליק כשלושים וחמש דקות אחר השקיעה, אף שבכל יום מדליק בשקיעה (שלמי תודה עמ' נ) [א"ה דעת הגרשז"א זצ"ל ויבלחט"א הגר"ח ק שליט"א שידליק כהרגלו].

חתן המתחתן בחנוכה

חתן המתחתן בחנוכה, וחופתו אחר צאת הכוכבים, עליו להדליק בבית הוריו, אבל אם יצא מבית הוריו לפני זמן ההדלקה, כגון שבית הוריו בירושלים, ומתחתן בב"ב ויגור בה, אין יוצא בהדלקה שמדליקין בבית הוריו אפי' את עיקר הדין של נר איש וביתו, משום שברגע שיצא ממפתן בית הוריו לחופתו עוקר דירתו ואינו סמוך שוב על שולחנם ועליו להדליק בלילה כשיגיע לביתו החדש (הלכות שלמה פי"ד סי"ד, חוט שני פי"ט). אמנם אמר רבנו הגרא"ל שליט"א דלא נחשב שעוקר דירתו כשיוצא מבית הוריו, אלא רק לאחר הנישואין שהרי אם למשל הכלה תחליט קודם החופה שאינה רוצה להתחתן, החתן יחזור לבית הוריו, ולכן יוצא בהדלקה שמדליקין עליו בביתו, ורק צריך להדליק בביתו החדש משום נר מהדרין שעל כל אחד ואחד. (קונטרס השיעורים להגר"מ זילברברג שליט"א)

כלי חד פעמי

אמר רבנו שליט"א דאפשר להדליק כלי חד פעמי, דהרי דעת ההמשנ"ב סי' תרע"א סק"ח ושאר פוסקים להתיר להדליק בנר שעוה אף בלא כלי (שלמי תודה עמ' צ"ח).

הדלקת הבעל מחוץ לבית

אמר רבנו שאשה שבעלה מדליק, ואינו בבית נראה שהיא יוצאת בהדלקתו בכל ענין, אף שהוא מדליק חוץ לביתו משום דאשתו כגופו, ואשה נטפלת לבעלה בכל מקום, ולא דמי לאשה המדלקת, שבעלה יוצא בהדלקתה רק אם היא מדלקת בביתם.

והעיר הגר"ב צ' פלמן שליט"א, דלפ"ד רבנו שליט"א לכאורה אף אם היא בבית ובעלה באכסניא והוא מדליק נ"ח באכסניא, מדינא היא נפטרת בהדלקתו, ומ"מ ר' זירא סמך על הדלקת אשתו בבית, ולא הדליק בעצמו אף דמצוה בו יותר מבשלוcho, והרי היה יכול להדליק במקומו, והיא תצא בהדלקתו היינו משום דלכתחילה, עדיף שהיא תדליק בבית, כיון שהיא בביתו הקבוע, ועיקר ההדלקה עדיף שיהא בביתו, וכ"כ המ"ב שם בסי' תרע"ה ס"ג בבה"ל (ד"ה אשה) דאף שאמרו חז"ל תבא מאירה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו, וה"ה גבי נר חנוכה דינא הכי, מ"מ סמך ר' זירא על הדלקת אשתו בבית משום שלא היה אז בביתו, ועיקר החיוב מונח על הבית. (שלמי תודה עמ' קפ"ג).

טפלות הבנות

מעשה באב, ואם, ובתם שנסעו לימי החנוכה לבית בנם הנשוי, ולא השתתפו עמו בפרוטה אלא האב הדליק לבדו, וחכ"א שליט"א דן בזה דלכאורה האין יוצאת הבת בהדלקה זו, דבשלמא כשהם בביתם, הרי היא קבועה שם וסמוכה על שולחנה, ונטפלת להדלקת אביה כדון בני הבית ושפיר יוצאת בהדלקתו, אבל כשהאב ובני ביתו הם אורחים בבית בנם, הרי גם האב וגם הבת אורחים שם, ושונים הבת והאב במעלה, כיון דשניהם אורחים וא"כ למה תהא הבת טפלה להדלקת האב, והאין תצא במה שהדליק אביה שם ובשלמא לענין האמא י"ל דאשתו כגופו ויוצאת שפיר ואע"פ שאין הבעל מדליק בביתו, מ"מ כיון שהיא אצלו י"ל דהכל מודים בכה"ג דמהני בזה טעמא דאשתו כגופו ואינו תלוי בנידון דלעיל, אבל לענין הבת ושאר בני הבית האין יצאו בהדלקה זו, ואם היתה הבת משתתפת בפרוטה עם אחיה שהוא בעה"ב שפיר דמי, אבל כמדומה שאין המנהג כן. והגרא"ל שטיינמן שליט"א אמר דמ"מ אף בכה"ג יוצאת הבת וכל שאר בני הבית בהדלקת האב דהם נטפלים לאב גם בכה"ג. (שלמי תודה עמ' קפ"ג)

מקום הדלקה לבחורי ישיבות

הנה דעת הגר"י שיש להדליק בפתח החצר, אך החזו"א נחלק עליו וסבר שיש להדליק בפתח הבית או בחלון. ורבנו נסתפק האין להכריע למעשה, ולבני ישיבת אורחות תורה הורה שיכולים לנהוג כהחזו"א כיון שהוא היה מרא דאתרא בני ברק. ואמר דלכל השיטות אי"ז מעכב בדיעבד אם עושה כדרך הב'.

מקום הדלקה בפנימיה

בפנימיה של ישיבה י"ל מסברא, דפתח הבנין לא יחשב כפתח חצר דעלמא, ולכך אמר רבנו שליט"א דהכא אולי גם החזו"א יודה, דאפשר להדליק בפתח הבנין כיון דשוויה כל קומות הבנין לתשמיש לצרכי הבחורים, ורגילים לילך בין הקומות ולכך חשיב פתח הבנין כפתח בית דעלמא. (הגר"ד דיסקין שליט"א בס' ארח המועדים עמ' ת'. וראה גם שונה הלכות תורת המועדים עמ' רפ"ד דהביא שסברת רבנו היא שכיון שמסתובבים הבחורים בכל הבנין בבגדי לילה, נחשב כבית אחד)

אכילה בחדר

בני ישיבות שאוכלים במקום אחד וישנים במקום אחר, אף שפסק הרמ"א שמקום אכילה עיקר, היינו במי שיש לו ב' דירות ואחד לאכילה, אבל בישיבות שאין החדר אוכל רכושם אלא מיועד לאכילה, ראוי שיאכלו סעודה ועוד משהו, במקום שישנים, וידליקו שם. כן הורה רבנו לבנו הגר"ש בבחרותו, ושכן ה' דעת מרן החזו"א ומ"מ הוא רק הידור, ובדאי אפשר להדליק במקום אכילה.

וכשנכדו ישן אצלו בלילה אמר רבנו שבחנוכה לא יבוא לישון אצלו, דהרי הוא מדליק בבית הוריו ששם אוכל, ואם ישן אצלו יתעורר ספיקות בזה לכן עדיף שישן בבית הוריו לצאת מכל הספיקות.

והנה במה שצריך לאכול סעודה בחדר, אמר שאין הכוונה כל הסעודה אלא העיקר שבסעודה, והיינו הכזית הראשון (אם נוטל ידיו) ואפי' אם אוכל עוד הרבה, מ"מ העיקר הוא הכזית ראשון.

מקום ההדלקה לבחורים שישנים בביתם

בחור שישן בבית הוריו ואוכל בישיבה ורוצה להדליק בבית, צ"ע דשמא עדיף מבני הישיבה שנמצאים בישיבה ואוכלים בבנין אחד, וישנים בבנין אחר, ושמא בית הוריו עיקר לדידה ויכול להדליק שם, ורבנו אמר דמ"מ יאכל לכל הפחות סעודה אחת בבית, אם רוצה להדליק שם (שלמי תודה עמ' ר"ה).

בחורים ספרדים

בחורי ישיבה ספרדים הפוסקים כשו"ע (סי' תרע"א סי' ב') אפי' שנמצאים בישיבה אין צריכים להדליק, כי יוצאים בהדלקת אביהם. [וכן פסק הגרשז"א בהליכות שלמה].

כשנוסעים לשבת

אם נוסע לעיר אחרת כגון שנוסע לשבת חנוכה לבית הוריו או חמיו, או אפילו כשנוסע לימי החול, ודאי דאף לפר"ח (הו"ד בביאור הלכה סי' תרע"ז) ידליק רק בעיר האחרת, ואפילו לא נסע לשם אלא ליום אחד, והפר"ח איירי באותה העיר שבא לדירת חמיו, דהתם כיון דיכול לבא לביתו וכו' לא עקר קביעותו אלא א"כ בא לכל שמונת הימים, דנראה דח' ימים שכתב הפר"ח בדוקא הוא, דיום אחד לא חשיב קביעות כיון דיכול לחזור לביתו בכל רגע כשביתו באותו העיר (שלמי תודה עמ' ר"י).

אמנם אמר רבנו, שדעת מרן הגר"ש זצ"ל שהמתארח בשבת במקום אחר ראוי שימנה שליח שידליק בביתו [ובישיבת ארחות תורה בב"ב כשהיו הבחורים נוסעים בשבת חנוכה לביתם, הורה רבנו שליט"א להנהלת הישיבה שיאמרו שאינה נותנת רשות להדליק בישיבה, וממילא יכולים להדליק בביתם, שהרי אנוסים מלהדליק בישיבה, ופ"א רצו בבחורים להישאר בסוף, ואמר שיבקשו רשות להדיא מהנהלת הישיבה לישאר שזה לא יראה כחוכא ואטלולא].

ולענין מוצ"ש הורה רבנו שליט"א שידליק כשמגיע לביתו, אפי' כשמגיע מאוחר [וא"צ לחוש לברכת הרואה דהלא הולך להדליק].

כל אחד ידליק שמש

על אף שהרבה בחורים מדליקים במקום אחד, והיה מן הדין דסגי שאחד ידליק נר שמש בשביל כולם, אמנם ראוי שכ"א ידליק בעצמו, וגם דאם כ"א יסמוך על השני, שמא אף אחד לא ידליק בסוף את השמש.

הדליק פחות מהשיעור

מעשה באכסנאי אחד שהשתתף בפרוטה עם בעה"ב, והבעה"ב היה קפדן, ואמר לאכסנאי שמקנה לו שותפות רק בשמן שידלק, אבל השמן שישאר אחר ההדלקה הוא שלו ואין לאכסנאי בו שותפות, וכוונתו היתה, שאם ישאר שמן יהא זה שייך רק לו, ולאחר שהדליק את הנר, מיד אחר כמה רגעים נכבה הנר מיד, והרי קיי"ל דכבתה אינו זקוק לה, ונמצא דעכשיו נתברר שהיה לו שותפות רק במעט השמן, שדלק בכמה רגעים ויל"ע. ואמר רבנו דמסתברא דלא יצא וצריך לחזור ולהדליק, ומ"מ כשידליק שנית לא יברך על הדלקתו, וטעמא דמילתא דהא בגמ' בשבת כ"א ב' איכא תרי שינויא למאי הלכתא אמרו דמצותה עד שתכלה רגל מן השוק, לשינויא קמא דאי לא אדליק מדליק, ולשינויא בתרא לשיעורה, וכתבו

התוס' דהני תרי שינויא פליגי, ולשינויא קמא לא נאמר דין שיעור בשמן. ולהלכה חיישינן להני תרי שינויא לחומרא, ומה"ט כתב השו"ע בסי' תרע"ה ס"ב, דכיון דהדלקה עושה מצוה צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור חצי שעה קודם ההדלקה אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור לא יצא יד"ח, וצריך לכבותה וליתן בה שמן כשיעור ולחזור ולהדליקה, וכתב המ"ב בשם החמד משה והחיי אדם דמ"מ יחזור וידליק בלא ברכה, וע"ש בחמד משה ובחיי אדם כלל קנ"ד דין כ"ב, ובנשמת אדם שם סק"א דטעמם משום דחששו לשינויא קמא דגמ' דלא נאמר דין שיעור בשמן וכשי' התוס' דהנהו תרי שינויא פליגי וספק ברכות להקל, וא"כ ה"נ בנידון דידן אף דיחזור וידליק משום דהוה כמו שהדליק מתחלה פחות מכשיעור מ"מ לא יברך מספק. (שלמי תודה עמ' קצ"ג ע"ש שהאריך בזה).

על הנסים בפלג המנחה

המדליק נר חנוכה בליל כ"ה בפלג המנחה דבדיעבד יוצא יד"ח כמבואר בשו"ע סימן תרע"ב סעיף א', ואכל קידם הלילה, מסתבר שאין צריך לומר על הניסים בברכת המזון, דההדלקה הנר לא קובעת לענין אמירת על הניסים (ימלא פי תהלת עניי תפילה, וע"ע בשלמי תודה חנוכה עמ' רע"ח, וע"ע בספר הליכות שלמה עמ' ש"ז שהביא מגדולי ירושלים וממרן הגרש"א שצדדו דאם יתפלל מנחה של יום כ"ד אחר ההדלקה יזכיר על הנסים עיי"ש באריכות).

ליותר על העל הנסים בשביל ברכת כהנים

כהן הנמצא באמצע שמו"ע בימי החנוכה, ורואה שאם יאמר על הנסים לא יספיק לישא כפיו, יש להסתפק האם ידלג על "על הנסים" וישא את כפיו. או דלמא כיון שכעת הוא עוסק במצוות תפילה, אי"צ לישא כפיו, ולא ידלג.

ואמר רבנו שליט"א ע"פ מעשה, ששאל אחד את החזו"א בנמצא אחר תפילת שחרית בלחש, ורואה שאם יאמר שים שלום יפסיד קדושה עם הציבור, האם יכול לומר שלום רב, והורה שיאמר שים שלום, אף שיפסיד קדושה וקדיש. וא"כ כ"ש לעל הניסים, דהרי באומר שלום רב עיקר הברכה היא החתימה, והרי אומר מברך את עמו ישראל בשלום, משא"כ בהזכרת עה"נ הרי לא יאמרה כלל [ואפי' שבזה יפסידו הציבור ברכת כהנים אם הוא הכהן היחיד שנמצא שם] (הרב עמנואל רלב"ג שליט"א בס' מחשבת עם עמ' תרנ"ח).

אכילת סופגניות בסעודה

יש שאוכלין סופגניות בחנוכה בסוף הסעודה שזהו ודאי לקינוח, ומ"מ אינם מברכים עליהן, ולכאורה מי שרוצה לחוש ולהחמיר ולא לברך עליהם בסוף הסעודה, העצה הנכונה לצאת יד"ח היא שיכוין בהדיא בברכת המוציא לפטור אותן, ובכה"ג מהני כונתו כמש"כ הבה"ל סי' קס"חבסעיף י"ג בד"ה ירא שמים בשם ספר הלכה ברורה, ואף דמסבירא לא דמי זה לפת הבאה בכיסנין שאפאה דמהני כונתו בברכת המוציא לפטור, גם אם אוכלן לקינוח, דהתם אי קבע סעודתו עליהן מברך המוציא ושייכא טפי לפת ולהכי מהני כונתו, אבל הכא שטיגנן או בישלן דאפילו אם קבע סעודתו עליה אינו מברך המוציא וכנ"ל, א"כ לא שייכא לפת ודמי טפי לאוכל פירות בתוך הסעודה לקינוח דלא מהני כונתו בברכת המוציא לפטור, וכן העיר רבנו שליט"א לחלק מסבירא. מ"מ כבר כתב הבה"ל שם בשם ספר הלכה ברורה לחדש דגם בכה"ג מהני כונתו היכא שמכוין בהדיא לפטור (שלמי תודה עמ' רפ"ד).

ברכת הלקטאס

לאטקעס (לביבות מתפוחי אדמה) ברכתן בורא פרי האדמה אף אם התפו"א מרוסק ואינו ניכר כלל היות והדרך לאכול תפו"א מרוסקים ולאחריהם בורא נפשות) כך הורנו מרנן הגרי"ש אלישיב זצ"ל ויבדלחט"א הגראי"ל שטיינמן. (קונטרס השיעורים להגרמ"ב זילברברג שליט"א)

רוח מצויה

ראובן עומד להדליק נר חנוכה בחלון חדרו בשיבה, ונוכח שהחלון חסום ע"י חנוכייתו הדולקת של שמעון חבירו לחדר, והדרך היחידה עתה להדליק את נרותיו הוא לכבות את החנוכיה של שמעון, ולהדליק את שלו, ואח"כ אם יש צורך, לחזור ולהדליק את הנרות שכיבה האם מותר לעשות. אמנם אפשר לדון לאידך גיסא, שהנרות הללו מועדים לכיבוי, שהרי ניתן היה להניח שכך יעשה מי שאינו יכול להדליק את נרותיו בגללן, וא"כ אולי יש מקום להגדיר את חשש זה כרוח מצויה, וכך אמר מו"ר מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א שאם מותר לראובן לכבות את נרותיו של שמעון יתברר ששמעון עצמו לא יצא ידי חובה, כיוון שהדליק במקום שהוא רוח מצויה. וצ"ב איך ייתכן שדבר התלוי בבחירה ייקרא רוח מצויה. וכבר מצאנו דבר מעין זה, בגיליון החזו"א על חידושי רבי חיים הלוי בהלכות יסודי התורה, שאם אמרו לאדם עלה על הגג ותיפול על תינוק, ואם אינך עולה נהרגך,

יהרג ואל יעבור, ואין חילוק אם רוח משליכו או שור או נכרי כל שהרציחה מזומנת, ומשמע שדבר שיעשה בסיכוי סביר נקרא רוח מצויה. (דפי עיון 230)

ברכת הרואה עובר לעשייתו

מי שאשתו מדלקת עליו בביתו יוצא ידי חובת הדלקה, אבל מ"מ צריך לראות נ"ח ולשומע ברכת נסים, וביום א' יברך שהחיינו. והגר"ח ק"ק שליט"א הורה שכיון שברכת הרואה הוא רק אחרי שרואה את הנ"ח דלוק, ואילו המדליק עצמו הרי מברך קודם ההדלקה כמו ברכת המצוות, א"כ אין הרואה יכול לצאת בברכה המדליק, אא"כ יראה תחילה נר חנוכה שכבר דלוק ע"י אחרים, ואז יכול לצאת יד"ח ברכה מפי המדליק שמברך אחריו, ואילו רבנו שליט"א ס"ל דכיון שהמדליק מברך עובר לעשייתו להדלקה, נחשב כמי שרואה ההדלקה, ויכול לצאת מהמדליק אף שלא רואה נרות אחרים.

לא להחליף כוסות

יש להזהר שלא להניח את הכוסות שהשתמש בהם יום קודם לנר מצוה, שיהיו עכשיו עבור נר השמש, משום שהרבה פעמים נשאר שם שמן האסור בהנאה, ונאסר השמן כולו משום התערובות, ואינו יכול להשתמש בו לשמש, ואולם משום בליעות אין לחשוש בזה, משום שלא הקצה מתחילה אלא השמן שנדחק ולא השמן שנבלע, ובלא"ה כלי זכוכית לרוב הפוסקים אינם בולעים (רשימות הגרמ"ב זילברברג שליט"א, ועי' אילת השחר שבת כ"א, ב).

הדלקה בנוסע לשבת

מי שנוסע לשבת חוץ לעיר, ובמוצ"ש יכול לחזור לביתו עד שעה 11 שזה תוך זמן ההדלקה שידליק בביתו. [ומדובר במי שגר בעיר ולא בכפר ומושב וכדו']

והעיר רבנו שהיות והלכות חנוכה מורכבות ותלויות בהרבה שיטות, ראוי לכל יר"ש לא לנסוע מביתו ללא צורך, באופן שיכניס את עצמו לספיקות.

שכח אתה חוננתו

הבא להדליק נרות חנוכה במוצאי שבת קודש, ועדיין לא הבדיל על הכוס, וגם שכח לומר בתפילה אתה חוננתנו, צריך לומר לפני ההדלקה, ברוך המבדיל בין קודש לחול.

ונשאל רבינו, במי שכח לומר ברוך המבדיל לפני ההדלקה, ורק לאחר שבירך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה וכו', נזכר שלא אמר ברוך המבדיל, האם מותר לו להפסיק בין הברכה להדלקה כדי לומר ברוך המבדיל.

תשובה: אסור לו להפסיק לומר ברוך המבדיל, ואפילו שמצינו דמותר להפסיק בין הברכה לאכילה כדי לומר שיתנו אוכל לבהמות, היות ואסור לו לאכול קודם שיאכיל לבהמות, לא דמי לכאן, דלהאכיל לבהמות זה מדיני אכילה, וחשיב שפיר צורך אכילה, משא"כ כאן הדלקת נרות חנוכה אינה טעונה הבדלה, רק שהוא אסור במלאכה קודם שיבדיל, ואין ראוי דלא חשיב הפסק, וצריך למצוא לו עצה אחרת.

ואמר רבינו שירמוז למי שעומד אצלו, שיאמר ברוך המבדיל בין קודש לחול ויוציאו מדין שומע כעונה, ואם אין שם מי שיוציאו, יהרהר בלבו ברוך המבדיל בין קודש לחול (פרי חיים קע"ה - מעדני כהן ד עמ' צ"א).

ברכת שהחיינו בבית כנסת

מי שהדליק בביתו ביום א', ואח"כ חוזר ומדליק בבית הכנסת, יברך שוב שהחיינו, ואף שאם הדליק בבית הכנסת ובינך שהחיינו אינו חוזר ומברך שוב בביתו וכמבואר במ"ב סי' תרע"א סק"ה, אבל להיפך ודאי יברך, וכן נהגו בהיכל כולל פוניבז' ע"פ הוראה זו של רבנו, ועי' שע"ת שם סקי"א. (רשימות הגרמ"ב זילברברג שליט"א)

הדלקה בבית מדרש

נשאל רבנו בבית מדרש שרק לומדים שם בלילה ולא מתפללים שם תפילת ערבית האם צריך להדליק בו נ"ח, בברכה בעת מתכנסים ללמוד או דילמא שתקנו רק בבית"ש שמתפללים שם מעריב.

והשיב שצריך להדליק, ודייק מדברי המשנ"ב (סי' תרע"א סקל"ט) דכתב עמש"כ השו"ע סעי' ז' ובבית הכנסת מניחו בכותל דרום, וכ' המ"ב בבית הכנסת או בבית המדרש. וצ"ב מה כוונתו להוסיף או בבית המדרש, אלא בהכרח הכונה לביהמ"ד שרק לומדים שם ולא מתפללים שם תפילת ערבית, שגם שם צריך להדליק בברכה.

שמן שביעית

אמר רבנו שאין ראוי להדליק בשמן שביעית "מפני שמיועד לאכילה" ועמש"כ בזה הירידב"ז בהגהות פאת השלחן פ"ה ה"ט. [א"ה וראה בהליכות שלמה עמוד (רפ"ז-רצ"ב) מ"ם באריכות בסברת הגרש"ז ויבלחט"א הגר"ח ק"ק שליט"א, שנחלקו בשמן של שביעית לנר חנוכה].

ענינו של יום

הנה יצא לאחרונה ספר 'ימלא פי תהלתך' על עניני חנוכה, והבאנו כאן כמה ענינים, שהם יסודות שרגיל רבנו לומר בימי החנוכה במקומות תורה רבים

תענית במלחמה של החשמונאים

בקובץ שעורים אגדות (סימן י סעי ח) העיר למה לא לחמו ישראל בזמן המן.

ונראה דהנה בעשרה הרוגי מלכות ששאלו וענו להם שהוא גזירה מלמעלה וקבלו ידידים את הגזירה, וגם כאן ידעו שגזירה מלמעלה ומה שייך להלחם עם רצון ה' שודאי שהיא לא תצליח, אלא שהתברר להם סבת הגזירה שהיא החטא של נהנו מסעודת אחשוורוש ולכן תקנו את החטא ע"י התעניות, משא"כ בימי מתתיה היה רפיון בעבודה ושורש התשובה למסור נפשם לקיים עבודה, ואיך יכלו לקיים עבודה אם לא ילחמו נגד היונים והיו חפשים לעבוד עבודה במקדש וכל המצות, והגרא"ל שטיינמן שליט"א העיר דהרי היו הרבה מתיונים ומי יחזור בתשובה, ע"כ רק ע"י מלחמה לגרש היונים ויוכלו להחזיר העם לתשובה. (לאנוש בינה עמ' שצ"ב)

שמן נס – מכת"ר רבנו שליט"א

על דברי הפריק דר"א (פלי"ה) "לקח יעקב שנים עשרה אבנים מאבני מזבח שנעקד עליו יצחק אביו ושם אותו מראשותיו וכו', ונעשו כולן אבן אחת וכו', השכים יעקב בבוקר בפחד גדול, ושב יעקב ללקוט אבנים, ומצא אותן כולן אבן אחת, ושם אותה מצבה בתוך המקום, וירד לו שמן מן השמים ויצוק עלי, שנאמר ויצוק שמן על ראשה". וכתב רבנו שליט"א על הגליון "מכאן יש להעיר על מה שאומרים בשם הגר"ח מבריסק ששמן הנעשה ע"י נס, לא יהיה לו דין שמן" [א"ה, ובעיקר דברי הגר"ח ע"י מש"כ באילת השחר שמות כה, ו].

מקוה לכל אחד

הבעל הטורים (תולדות כ"ו, כ) כתב שרחובות זה כנגד יון שגזרו שלא יטבלו, ונעשה להם נס, ונזדמן להם מקוה לכל אחד ואחד עכ"ל.

והנה יש לעיין אם מים שנתהוו בנס כשרים למקוה, אמנם כאן י"ל בפשטות, שהנס הי' שעלו מים מהתהום לתחת בתייהם [א"ה. ועל כן עצם מהות המים הם לא בדרך נס, אלא רק עלייתם היא היתה בדרך נס] וכשראו זה הם חפרו בור והי' להם מקוה (אילת השחר בראשית עמ' רל"ו).

וציונו

נראה לבאר, דהנה חז"ל דרשו (תו"כ ריש צו) דבמקום שנאמר 'צו' הוא בא לומר שגם כשיש חסרון ממון צריך לקיים, לכן מברכין וציונו, משום שצריך להוציא ממון על מצוות (אילת השחר שבת כ"ג, א).

ועל המלחמות

שמעתי שהגאב"ד מפונבין זצ"ל שאל מה השבח שאומרים ועל המלחמות? ותייך שצריך להודות על הגדלות, שהי' להם כח כזה ללכת ולמסור נפשם להלחם מלחמת ה', דהיינו שצריך להודות על עצם זה שהלכו להלחם מלחמת ה' ללא שייכות לנצחון, אמנם זה שייך בחנוכה שמסרו נפשם להלחם על מה שגזרו גזירות על הדת, אבל בפורים הרי רצו להשמיד ח"ו את הגוף, ואולי עד בימי, זה נוסח שבח כללי, ואה"נ דהפרט דעל המלחמות לא שייך כ"כ לפורים, ובאמת ברמב"ם (הוצאת הרב שבתי פרנקל) בסדר התפילות סוף חלק אהבה, יש חילוק בין חנוכה לפורים דבחנוכה הוא כותב ועל המלחמות, אבל בפורים אינו כותב זה עיי"ש ולפי"ז מדויק היטב, ויתכן דהשבח בזה כיון דלמלחמה צריך סיעתא דשמית מיוחדת, אנו מודים על שהקב"ה נתן להם את הכח להלחם בהם. (ימלא פי תהלתך תפילה)

על קרן השור

במד"ר בראשית (ב', ד) איתא וחשך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל. וצ"ב מה המיוחד בקרן השור שיכתבו עליו דבר זה, ומובא במפרשים (עפרש"י על המדרש) שרמזו להם לפי שכיון שחטאו בעגל שעשו תבנית שור שוב אין להם חלק באלקי ישראל. ועדיין צ"ב למה הם רצו שבני ישראל יכתבו דבר זה, ועוד דאם עכשיו הם צדיקים, מה הטענה שהם חטאו לפני זמן רב. ואפשר לבאר בדרך זה, דהנה ידוע שיותר קל להכשל בענינים שיש בהם נסיונות, והנה בכל מה שנפגשים בעניני עוה"ז אם בעסקי פרנסה אם במאכלים וכדו' יש בזה נסיונות של קנאה, תאוה, וכבוד וכדו' ויותר קל להיכשל.

והנה בזמן ההוא עיקר תשמיש השור הי' לחרישה לסיפוק המזון, ואם היו חורשים הי' פרנסה, ואם לא היו חורשים לא הי' פרנסה. אבל האמת הוא שכל מזונותיו של אדם קצובין לו כפי מה שגזרו בשמים כדאיתא בביצה

ט"ז א' אלא שניתן מקום לטעות דבעיני אנשים נראה שמי שמצליח בעבודתו הוא העשיר, ומי שאינו מצליח הוא העני, וכך בכל הענינים.

והאדם שוכח שהקב"ה מנהיג את הכל, והעבודה היא רק בגדר חיוב השתדלות ולא היא שמועילה, אלא הכל בדרך נס, והכל לפי מה שגזר אבל האדם רואה רק את הדרך הטבעית.

והנה עיקר רצון היונים הי' להחליש את האמונה בה' ח"ו, ולהחדיר בעם ישראל את המחשבה שהקב"ה לא מנהיג ח"ו את הבריאה, ובוזה מצאו את מקום התורפה במקום העבודה והפרנסה את השור, אשר בלעדיו אין תבואה, ואין מאכל, וכל החיים תלויים בזה, וכאילו שהשור עושה את האפשרות לחיות.

ולכן ציוו לכתוב על קרן השור אין לנו חלק באלקי ישראל, דהיינו להאמין בכח השור בכח הטבעי, ולהאמין שהסיבה הטבעית היא הסיבה ולא רק השתדלות, וזו הכפירה באלקי ישראל.

ובזה רצו היונים להחליש את אמונת ישראל, שכשהאדם מזדמן עם הדברים החומריים שלא יאמין שהכל בדרך נס מהקב"ה, אלא שצריך לעשות השתדלות, אלא שיחשוב שהדבר תלוי בטבעיות בגשמיות, וזה כפירה באלקי ישראל (ימלא פי תהלתך).

שלך גדול משלהם

חז"ל תיקנו להדליק נרות בימי חנוכה, והנה רש"י בפ' בהעלתך (ח ב) מפרש למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו שלא הי' עמדם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, א"ל הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות.

והרמב"ן כתב: ולא נתברר לי למה נחמו בהדלקת הנרות, ולא נחמו בקטורת בקר וערב ובכל הקרבנות וכו', אבל ענין האגדה הזו לדרוש רמז מן הפרשה על חנוכה של נרות, שהיתה בבית שני ע"י אהרן ובניו ר"ל חשמונאי כהן גדול ובניו וכו'.

וראיתי עוד בילמדנו וכן במד"ר א"ל הקב"ה למשה לך אמור לאהרן אל תתירא לגדולה מזאת אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו, וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם.

והנה דבר ידוע שכשאין בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות חנוכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו וכו' עכ"ל.

ואפשר לפרש כעין זה, ואולי זה נכלל בדבריו דהנה חנוכה הכונה להתחלת הדבר, שלפי זה יהא נמשך ההמשך [וכמו שכתב רש"י בדברים כ, ה] ואת חנוכת המזבח התחילו הנשיאים עם הבאת קרבנות, דענין המזבח להקריב עליו קרבנות, ובאבות (פ"א מ"ב) כתוב שעבודה, זה אחד מג' דברים שהעולם עומד עליהם, דיש מזה נחת רוח להקב"ה ודברים גדולים נעשים ע"י זה.

והנה הנשיאים זכו שכל אחד התנדב והקריב קרבנות, אמנם נדבתם היתה מוגבלת במדה מסוימת דכל אחד הקריב פר אחד, איל אחד וכו' קערת כסף ומזרק כסף, וכפ מלאה קטרת וכו'. ולא יכלו להקריב מה וכמה שרצו, וגם הוצרכו למקום מסוים להקריב על המזבח. אבל החשמונאים חידשו שלא צריך לדברים נוספים, אלא אדם צריך להקריב את עצמו, ולא שח"ו הנשיאים לא היו עושים כך, דגם הם אם היו מגיעים למצבים אלו מסתמא היו מוסרים נפשם, אלא שבמצאותם הם לא עשו זה, אלא הביאו דבר התלוי בזמן ובמקום.

ושני הדברים תלויים זה בזה, דהתלוי במקום בהכרח תלוי בזמן, שהרי צריך ביהמ"ק ומזבח, וכשנחרב ביהמ"ק ואין מזבח א"א להקריב קרבנות, וכן עני אינו יכול להביא קרבנות, ונמצא שזה מצוה התלוי בכמה פרטים שאינם נמצאים תמיד, משא"כ דבר התלוי באדם עצמו שאינו תלוי בשום דבר חיצוני. ועל החשמונאים נאמר שלך גדולה משלהם, וזה משום דלהביא קרבנות אפשר רק בזמן שביהמ"ק קיים, וכשזה תלוי בזמן ובמקום וצריכים להגיע לגורמים שונים מבחוץ הרי זה מוגבל, ויש זמנים שא"א לקיים.

אבל החשמונאים חידשו סוג עבודה שלא שייך לזמן ומקום להקריב את עצמן, דהם עברו נסיונות כאלו שהוצרכו להקריב את עצמם, וזה אפשר תמיד כיון שיש לו את עצמו שהרי אם אין לו את עצמו אין מה לדבר וכשהוא נמצא יש לו את עצמותו. (ימלא פי תהלתך).

צורת הודאה

קבעו לדורות להלל ולהודות, הנה להודות הביאור להודות על האמת, וגם לשון שבח. וההודאות של מודה על האמת, היינו לכופף עצמו להאמת שיש נטיה לא להודות, וכמו שאמר (שמות י"ג) עד מתי מאנת לענת מפני ומפרש תרגום לאתכנעא, וכל הודאה הוא מין הכנעה להאמת.

וע"י הנסים אנו מכירים איך שאנו כפופים להודות על האמת, המדות לא נותנות לאדם להודות על האמת, ומבעט בלבו נגד השתעבדותו להבורא ועל זה הניסים שיוצאים מדרך הטבע מכריחים אותו להיכנע, ובזה עבודתנו להכניע עצמנו ואת כל רצוננו לבורא ית"ש, וכל זמן שאין אנו מכירין בהנס אין לנו הכנעה גמורה, ולזה בחנוכה כל עבודתנו להכיר הניסים ושאונו אפס רק חסדו יתברך הוא (ימלא פי תהלתך ח"א עמ' קס"ה).

אור רוחני

בן אדם יכול לעשות אור ע"י שמכלה הדבר המאיר, וא"א לו לאדם לעשות אור שאינו נכלה, אבל אור של השמים הוא אור שאינו נכלה, וכמו האדם שהוא אינו קיים לעולם כך כל מעשהו אינו מעשה קיים, ולזה נכבה האור כיון שהוא תלוי באיזה חומר, והחומר אינו קיים לעולם כמו כל ענינים הגשמיים של העולם.

אבל הרי יש באדם חלק ממעל, והוא צריך להשתוות לרוחניות שהוא נצחי, אבל בכל ענינים הגשמיים יש ג"כ המח"א את הדבר שהוא רוחני, והוא מצוה ממרום שיש עליו מלאך המכהו ואומר לו גדל, וכשהוא מצוה עם כונה לשם שמים לשם מצוה חל על עשייתו, גם אור מן האור של מעלה שהוא נצחי (ימלא פי תהלתך ח"א עמ' קס"ח)

התרשלו בעבודה

הב"ח כותב בהלכות חנוכה סו"ס תר"ע, דעיקר הגזירה בחנוכה היתה על שהתרשלו בעבודה, וע"כ היתה הגזירה לבטל מהם העבודה כדתניא בבריתא שגזר עליהם אותו רשע לבטל התמיד, וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה הושיעם ה' ע"י כהנים עובדי העבודה בבית ה' ע"כ, ואפילו שהכהנים היו תמיד רצים כדי לעשות את העבודה וכמש"כ בגמ' יומא כ"ג שכל אחד היה רוצה לזכות במצוה של תרומת הדשן, עד כדי כך שאחד נדחף ומת ולא שמו לב, ואמרו אח"כ שצריך להביא עגלה ערופה, אמנם זה לא שייך, אבל כך תקנו בגלל הדבר שקרה, וכיון שראו שהגיע לכדי סכנה תקנו שיעשו פייסות מי יזכה בעבודה זו, ומי יזכה בעבודה זו, ורואים שהכהנים היו רצים כ"כ כדי לקיים את המצוה הזו שהיא עבודתם עד כדי כך שאפי' דחפו אחד את השני, עכ"פ בימי היונים קרה שהכהנים התרשלו בעבודה, ובגלל שהתרשלו בעבודה אז הקב"ה סיבב שהיה גזירה ע"י היונים שלא יוכלו לקיים את העבודה.

ומזה נשמע שאם אחד מתרשל במצווה, אח"כ נהיה מצב כזה שהוא כבר לא יכול לתקן את זה, ואם דרך משל אדם איחר להתפלל אחרי זה יש כבר קשיים לחזור למצב הקודם, כך רואים בדברי הב"ח, ויותר מזה אומר הב"ח שעכשיו כדי לחזור למצב הקודם צריך מסירות נפש, ולכן היה צריך שיהיה מסירות נפש ע"י החשמונאים, כדי שיהא אפשר לחזור ולקיים את העבודה, ולמדים מזה כלל שכל פעם שציבור או יחיד מתרשלים באיזה דבר, אחרי זה צריך מסירות נפש כדי לחזור למצב הקודם, בכל דבר ולא דווקא בביהמ"ק, אלא זה בכל מצוה שאם אדם מתרשל בה אז כבר מסובבים לו משמייים קשיים, שכדי לחזור למצבו הקודם צריך מסירות נפש.

בספר כתר ראש כתוב מעשה עם הגאון רבי חיים מואלוזין זי"ע, שנסע לחתונה והיה במקום שלא היה ס"ת לקריאת תורה, ורבי חיים חיפש מקום שיש ס"ת שיהא אפשר לקרוא, אבל זה היה קשה קצת, והיה שם רב אחד זקן שאמר מה יקרה אם פעם אחת בשביל צורך החתונה לא נקרא בתורה, ור' חיים לא רצה ללכת לדבר עם הרב הזה, כדי שלא יהא ריב או כדי לא לבייש אותו להגיד לו שהוא לא צודק, והסכים שלא להתעכב בשביל ס"ת, אבל אח"כ כשהוא בא הביתה הוא ראה שנגנב לו הס"ת, ואז הוא הבין שזה בגלל החטא מה שקרה כזה דבר, שהוא ביטל את קריאת התורה, אע"פ שזה לא היה באשמתו והוא היה כמעט אנוס כי הוא לא רצה לבייש את הרב הזקן, בכ"ז אם זה כך קרה אז נגנב הס"ת, אח"ז כתוב שם שהוא התוודה ובכה וביקש והחזירו את הס"ת, אבל הפרשה הזאת שהיה צריך לקרוא באותו פעם היה חסר בס"ת, וזהו היסוד שכאשר בן אדם שמתרשל במצוה או מאחר לתפילה, אח"ז צריך הרבה מאוד התאמצות כדי להחזיר את המצב בחזרה.

גם בפולניה כשהיה גזירה על השחיטה, הרבנים דאז אמרו שהיות והיו אנשים שלא כ"כ שמרו את ההלכות של שחיטה, ואפי' היו כאלו שאכלו טריפות ר"ל, לכן סיבבו שהיה גזירה שלא יוכלו לקיים את השחיטה והתירו לשחוט רק קצת, וכ"ז למה כי היה אנשים שזלזלו במצוה הזו ואכלו בלי

שחיטה אז כבר היה גזירה שלא יוכלו לשחוט כמו שרוצים, ומזה צריך ללמוד על כל הדברים אם אדם רוצה שלא יכשל כל מה שעושה בלי רשלנות אז אין גזירה, אבל כשיש רשלנות אז מתחדשות כל מיני גזירות (נמסר בשיבת תפארת משה ב"ב. נדפס בס' חמדת משה עמ' קל"א)

שם חנוכה

אם רוצים לקרוא שם ליום, הרי תמיד מציינים את העיקר שבו, ואיזה שם היה צריך לקרוא לימים האלה? או לקרוא שם על הנצחון של יחידים על המון אנשים, או על הנס של השמן, ובסוף מה קראו "חנוכה", מה זה חנוכה, היות שהיונים שיקצו - זאת אומרת עשו דברים לעבודה זרה על המזבח, המזבח מקום קדוש כזה, עשו עליו דברים לעבודה זרה, צריך מזבח חדש. וזה היה חנוכה, מלשון חינוך, שעשו דבר חדש - מזבח, וקוראים לימים האלו חנוכה על שם שחינוכו את המזבח, עשו מזבח חדש. והשאלה היא למה זה חשוב יותר מכל הדברים?

משמע כך, בודאי כל הדברים האלה חשובים, אבל חוץ מכל הניסים למדנו דבר כזה, שאם ברוחניות יש פגם, לא מועיל לעשות תיקון כמו בדברים אחרים שאם יש פגם עושים תיקון - טלאי, רק ברוחניות אם יש פגם צריך להתחיל מחדש. זה למדנו ממה שה' צריך לעשות מזבח חדש, כיון ששיקצוהו ועשו עליו עבודה זרה, אז במזבח הזה כבר אי אפשר להשתמש, היו יכולים לומר רק לתקן משהו, לא! רק צריך להיות מזבח חדש.

ולכן קראו לזה חנוכה, ללמד אותנו שברוחניות אם בן אדם מרגיש איזה חיסרון, לא לחפש לתקן לבד, אלא צריך מחדש, לחדש את הכל, להתחיל את הדבר מחדש כאילו לא היה עד היום, להתחיל בלי שום פגע ובלי שום חיסרון.

ממילא למרות שלגבי הנס זה פחות מהניסים שהיו, אבל מדברים מזה עד כמה בן אדם צריך ללמוד להלאה, כי מה שהיה היה, אבל מה הפועל יוצא מחנוכה, מה שאנחנו נלמד ברוחניות, לימוד כזה זה חשוב מאד, עד כדי כך שהשם של הימים האלה נקבע "חנוכה", ללמדנו שכן אדם צריך להתחדש. וזה צריך לדעת בין בציבור בין ביחיד. גם היחיד יש פעמים שהוא נחלש, אז הוא צריך להתחיל מחדש, לא צריך לחפש לתקן את הדבר הזה, זה קשה, זה לא יועיל כל כך, רק צריך להתחיל מחדש. וזה נוגע לכל בן אדם, אם מצא חולשה ברוחניות, צריך להתחיל מחדש על דרך המלך.

עבודת ההודאה

אמר רבנו שליט"א בתוך שיחה, ...לכן מוסיפים לומר וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות להלל, כדי שנרגיש באמת את ההלל וההודאה, שנשים לב שמטרת קביעת ימי חנוכה היא להלל ולהודות, והוסיפו מילים להתרגש, להרגיש החובה להודות. ובזה צריך להתעורר לא לומר את המילים סתם, אלא לחשוב ולהרגיש את השבת וההודאה, (מאי חנוכה עמ' מ"ז)

הלל והודאה

הנה בחנוכה יש שני דברים: האחד הוא "הלל והודאה" - מה שקבעו חז"ל לומר הלל ועל הנסים, ודבר שני הוא הדלקת נרות חנוכה על הנס של פך השמן.

ובעצם מה שתקנו חז"ל לעשות זכר לנס, זה רק על ניסים שהיתה בהם תשועה לכלל ישראל, כי נס שלא היה נוגע לכלל ישראל לא עושים על זה זכר לדורות. כך למשל הנס שקרה לרבי חנינא בן דוסא שהביאו העינים בקרניהם את הדובים, אף שבדרך הטבע זה הפוך והדובים הורגים את הכבשים - אך האם קבעו על זה משהו מיוחד? הרי לא עשו שום דבר, אע"פ שקרה נס כזה גדול - כי זה לא נוגע לכלל ישראל, ומה שעושים זכר לנס זה רק על מה שהיה תשועה לכלל ישראל.

וא"כ, הנס שהיה לכלל ישראל הרי הוא מה שנמסרו רבים ביד מעטים, טמאים ביד טהורים וכו' - כמו שאומרים בעל הנסים. אולם על זה לא תקנו חז"ל לעשות שום דבר, אלא רק לומר בפה על הנסים והלל, ומה שקבעו הדלקת נרות שמונה ימים הוא לזכר הנס של פך השמן. ולכאורה, איזה שייכות יש לזה עם התשועה של כלל ישראל? הרי הנס קרה בבית המקדש, והרי היו ג"כ עשרה נסים בבית המקדש, האם עושים על זה משהו? וא"כ למה על זה תקנו לעשות זכר?

וע"כ צריך לומר כך, ומסתמא אני לא אומר שום חידושים: הנה דבר ראשון צריך להבין למה הוצרך בכלל הנס של פך השמן. ומשמע שהיות והנס היה על ידי שהגבורים האלה הלכו במסירות נפש, והקב"ה עזר שהם נצחו, אז למרות שזה נס, אבל זהו נס כזה שאפשר להבין אותו ואיננו נחשב לנס שיוצא מדרך הטבע, היות ולא נשתנה הטבע, רק שהקב"ה נתן להם כח שיוכלו ללחום נגד הרבים. אמנם בודאי שהאמת היא כי הכל הוא נס משמייים, אבל לבני אדם זה לא כ"כ מורגש, ולהבדיל, יכול להיות שגם אצל

אומות העולם קרה פעם שגבור אחד יכול לנצח רבים. אמנם זה לא כל כך מצוי, אבל זה דבר אפשרי, משא"כ מה שקרה בנס השמן שבעיקרו היה נס שלא כדרך הטבע, כששמן ידלק יותר מהזמן ששייך [וראה מהר"ל]. והענין הוא שהקב"ה עשה נס שלא כדרך הטבע, כי הקב"ה רוצה לעשות ענין "אות הערכה" על מה שהם עשו, ובעצם הרי על כל הענין של הנס הזה שואלים קושיות, שהרי היה כשר להדליק בטומאה וכו', אבל זוהי התשובה [וכמו שכתבו האחרונים], שהנס היה מפני שהקב"ה רצה להראות עד כמה שהוא מעריך את מסירות הנפש של כלל ישראל.

וצריך להבין: האם כלל ישראל עשו את הנצחון, הרי רק יחידים נלחמו, וא"כ גם זה שהקב"ה מחשיב את נצחון החשמונאים כנצחון של כלל ישראל, גם זה איננו רגיל - כי באופן רגיל היה צריך לומר שאנשים מסוימים הם שעשו. וכן צריך להבין האיק הפסיקו כל הגזירות של היונים? וכי החשמונאים הרגו את כל היונים ולא נשארה ממשלה יונית? הרי נשארה ממשלה יונית שיכולה לעשות גזירות, ומה קרה שהפסיקו עם הגזירות? אלא הפשט הוא שבזמן שיחידים מוסרים את נפשם על התורה ועל המצוות, עושה הקב"ה נס שיפסיקו לרדוף אחרי כלל ישראל, ויפסיקו את הגזירות שלהם. זה לא מכח המציאות, רק שהקב"ה עושה את זה בזמן שכלל ישראל מוסרים את נפשם.

וממילא מה שנתבטלו הגזירות, זה לא בגלל שלא יכלו להמשיך את הגזירות. ובודאי שמצד היוונים עדיין נותרו בידם מספיק אופנים לגזור את כל הגזירות האלה. אולם בזמן שכלל ישראל הולכים במסירות נפש, עושה הקב"ה נס ומבטל כל הגזירות. ולא זאת בלבד, אלא שהקב"ה רוצה ג"כ להראות כאילו "אות של הערכה": אני מעריך אתכם - ובשביל זה נעשה הנס עם השמן.

וא"כ נס פך השמן היה באמת נס שנעשה לכלל ישראל, וזה לא כמו כל נס שקורה ליחידים, אלא זה ניתן לכלל ישראל בגלל מסירות הנפש. ואפילו שמסירות הנפש היתה רק ליחידים, אבל הקב"ה מחשיב את זה כאילו כלל ישראל עשה במסירות נפש, ועי"ז יש הערכה לכלל ישראל.

ומזה אנחנו רוצים לראות, **עד כמה שזה חשוב אם אחד מוסר את נפשו באמת**, כי לא רק שהוא זוכה, ולא רק שהוא מנצח, אלא זה נחשב ג"כ שכלל ישראל עושה את זה, ועי"ז יש הערכה של הקב"ה לכלל ישראל. א"כ, עד כמה הוא הכח העצום שיכול לעשות כל יחיד מכלל ישראל.

עוד מצינו מה שחז"ל אומרים במגילה (דף י"א ע"א) על הפסוק ואף בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים וגו', במתניתא תנא לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה, ולא געלתים בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו, ומתתיה כהן גדול, לכלותם בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר, ובסוף הוא אומר אני ד' אלוקיהם שהעמדתי להם בית רבי וחכמי הדורות. זאת אומרת שבכל הדורות יש כזה דבר, אפי' בדורות ירודים מאד, **ועד כדי כך שאפי' בדור שלנו שהוא כל כך דור ירוד, בכל זאת תמיד הקב"ה עושה נסי נסים, שאפי' אם יחידים עושים דברים לשם שמים, כל הדור ניצולים על ידי זה**, אפילו בדברים שבדרך הטבע לא שייך. וכמו שהחשמונאים מסרו את נפשם, והקב"ה החשיב את זה כאילו כלל ישראל עשה, הכח הזה עושה הקב"ה תמיד גם בכל חכמי הדורות.

וממילא עלינו לדעת "שכל אחד אחראי לכל הציבור", ואם אחד ישאל מה אני יכול לעשות? האם אני אהפוך את העולם? התשובה היא-כן! **כל אחד בכחו להפוך את העולם**, כי עי"ז שהוא מתמסר להקב"ה, הוא יהי' מחכמי הדורות, ואז מה שהוא יעשה, אף אחד לא יכול לעשות. מה שהוא יכול לעשות, לא יכול אף אחד אחר לעשות! ואפי' דבר שאלפי אנשים לא יכולים לעשות, הוא יכול לעשות!

וכל אחד צריך לשאוף למדרגה כזאת שהוא יהי' מחכמי הדורות, שהוא יגדל ויעשה מה שהוא יכול לעשות בכלל ישראל.

ואפי' אדם קטן מאד, אם הוא יתמסר להקב"ה הוא יכול לעשות מהפיכה, אפי' מהפיכה כזאת שכלל ישראל פתאום ישתנו. וכמו שהיה בזמן החשמונאים כשהחלק הגדול ביותר מכלל ישראל התחילו להתיוון והיתה ממש סכנה גדולה, ואף מה שרצו היונים להשכיחם תורתם ולהעבירם מחוקי רצונם הם באמת הצליחו... אך אח"כ, עי"ז שהאנשים האלה הלכו במסירות נפש, התחוללה מהפיכה - ופתאום השתנה ג"כ הלב של כלל ישראל. זה הכח שהקב"ה הטביע, וזה נס יותר גדול מהכל, שכלל ישראל יכול להתהפך! הלב של כל אחד ואחד התהפך על ידי זה שקומץ אנשים מסרו את נפשם בשביל הקב"ה.

כך זה בכל הדורות, ולכן נוקטת הגמרא דניאל חנניה מישאל ועזריה, שכל אלה הרי היו יחידים! אבל היחידים האלה עשו מהפיכה בכלל ישראל. והאיק נהפך הלב של הכלל, זה כחה של מסירות נפש, שאם אחד מוסר נפשו בשביל הקב"ה, נהפך מחמת זה הלב של כלל ישראל לטובה, ולהיפך, ליונים כבר אין להם כח לגזור גזירות.

וזה הדבר שאנחנו רוצים להתחזק בו, ומה שצריך היום כל אחד להתחזק, כי מי יהיו חכמי ישראל, אם לא הבני תורה שלומדים בשיבות, שמוסרים את נפשם בשביל התורה. כל אחד צריך להרגיש שהוא בכחו להפוך, שבכחו לעשות נסים גדולים, ואפי' שלא כדרך הטבע. ולא שהוא יכול לעשות בעצמו נסים, שהרי הוא לא יכול לעשות שהשמן ידלק, אבל הוא יכול לעשות כזה דבר שהקב"ה יעשה "לאות הוקרה והערכה" אפי' נס שלא כדרך הטבע. ולא צריכים להגיע עד כדי כך, כי בימינו שיש כ"כ הסתר פנים, מי יודע אם נזכה לזה, אבל מה שכן יכולים, שכל אחד יכול למסור את נפשו לתורה ולמצוות, ובזה הוא יכול להיות גדול מאד.

זית זך

בריש פרשת תצוה כתוב שצריך לקחת למנורה שמן זית זך. ופירש"י בלי שמרים וכו' ואחר שהוציא טיפה ראשונה וכו' והשמן השני פסול למנורה וכשר למנחות.

ובודאי זהו גזירת הכתוב, אבל אפשר לנו ללמוד כי לכאורה הא מנחות נאכלות וגם אכילת מזבח הא שמה אכילה, ובכל זאת אין קפידא אם יש קצת שמרים, ואילו למאור צריך תכלית הזך, טיפה מכל זית, והזיתים הכי מבושלים שבראש האילן, והנה ההשפעות מכונים בשם אורות והיינו כל דבר כשנמצא במקומו אינו חודר חוץ למקומו, והאור חודר וקורן תמיד אף מרחוק מאד רואים אפילו נר קטן, כי זה טבע האור, ולכן כל כולו הוא השפעה ששופע, והנה כל דבר מזיק, אם אינו טוב או מעורב בפסולת, וכדי שיצא ההשפעה טובה צריך להיות בתכלית הזך.

והנה כידוע אדם הוא גם כן בבחינה זו, כי כל אדם הוא משפיע בהווייתו בהתנהגותו בדרכיו, והוא גם כן מקבל השפעה, ולכן כל האחריות על כל א' מאד מאד ליוזר בשניהם, בין לא להיות נמצא בין אנשים שהם בעלי השפעה רעה, ובין מלהימנע שיצא ממנו השפעה לא טובה, כי אין לך אדם שלא יצא ממנו השפעה, וגם קשה מאד שלא יושפע, ולזה מאד צריך להיות אחראי על כל מעשיו.

ובפרט שנמצאים בתוך ציבור, כי כל הנהגה גוררת השפעה, אם זה טובה לומדים ומושפעים מזה, ואם זה רעה מושפעים לרע, ואחד שמבטל תורה בהכרח זה משפיע וכשלומו, או מתנהג בדרך ארץ זה משפיע לטוב, ויש לו זכות מזכי הרבים וכן להיפך, ולכן כל א' מאד ישים לב על הנהגתו וגם להתרחק מכל מיני השפעות, ולהתחבר עם הטובים.

פירסומי ניסא

חנוכה ופורים נקבעו לזכר הניסים שנעשו בהם, אמנם חוץ מעצם קביעותם יש ענין מיוחד המוטל על כל אחד לפרסם הנס, ולא מספיק בכך שמרגיש הנס בעצמו, אלא צריך לפרסמו, ודינים רבים עולים מזה.

ולכאורה פירסומי ניסא הי' שייך כשהוא יודע ואחרים לא יודעים שאז צריך לפרסם ולהודיעם, אבל אין הדבר כן, שהרי כל הדברים בעיר צריכים להדליק בפירסומי ניסא אע"פ שאחרים יודעים.

ויש לפרש דכמו שאנו רואים בהליכות בני אדם יש מאורעות רבים שאדם מרגיש צורך לשתף אחרים עמו, כשאדם עושה שמחה כמו חתונה וכדו' אדם מזמין את הציבור שישתתפו וישמחו יחדיו וישמחו אותו, אע"פ שהוא הרי שמח בלי זה, ואצלו נמצא מקור סיבת השמחה, מ"מ ככל שיש יותר השתתפות אחרים בשמחתו הוא חש את השמחה פי השכל הי' צריך להיות לכאורה להיפך כשהשמחה קטנה הי' צורך שישמחוהו אחרים, אבל כשהשמחה גדולה הרי הוא שמח מספיק לבדו.

אלא שאדם לא יכול להחזיק השמחה לבד דבלי השתתפות אחרים איננו מגיע להרגיש עומק השמחה, וככל שרבים הבאים ומשמחים הוא חי ומרגיש יותר את שמחתו, דרך הם טבע הדברים דבכדי להחזיק ולחיות ולהרגיש את השמחה אדם נצרך לחיזוק, וזה מגיע ע"י השתתפות אנשים נוספים בשמחתו. [ועי' שב שמעתתא בהקדמה]. לכאורה פירסומי ניסא דחנוכה אינו כדי להודיע הנס לאחרים, אלא כדי שאדם עצמו ירגיש את התוצאות של הנס את ההתרוממות הבאה כתוצאה מהנס, לא מספיק שאדם יודע שהי' נס אלא עליו לשתף אחרים עמו, וככל שרבים המשתתפים, מפרסם הנס מתרומם להרגיש ולחיות בעצמו את הנס. (ימלא פי תהלתך).

להערות הארות והוספות על הענינים הנכתבים בעלון. ולתרומות והנצחות נא לפנות: keailtarog@gmail.com או ל 0527680034 בין הסדרים או בת. ד. 5397 ירושלים או בפקס 0722164414 ולציין עבור כאיל תערוך